

УДК 343.98

Сергій Сергійович ЧЕРНЯВСЬКИЙ,

доктор юридичних наук, професор, проректор
Національної академії внутрішніх справ;

Андрій Петрович ЗАПОТОЦЬКИЙ,

кандидат юридичних наук, проректор
Національної академії внутрішніх справ

МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА: ДОСВІД ІНШИХ КРАЇН

Як свідчить досвід розвинутих країн, ефективне виконання державою своїх функцій сприяє розвитку будівництва [1]. Політика держави відіграє вирішальну роль у цьому процесі. На сьогодні найбільш вразливими до вчинення злочинів в Україні є сфери державного та недержавного будівництва, на які виділяються найбільші обсяги коштів, що, відповідно, приваблює злочинців [2, с. 32]. Крім того, злочини в цій сфері спричиняють значні збитки економіці держави. Останніми роками цей вид злочинів, як зазначають правоохоронці, значно вдосконалився [1]. Особи, які вчиняють такі кримінальні правопорушення, постійно працюють над приховуванням слідів злочинів, знищенням їх матеріальних відображень тощо. Це зумовлює необхідність пошуку нових способів виявлення злочинів даної категорії та застосування нових методик досудового розслідування, окремих тактичних прийомів під час проведення слідчих (розшукових) дій. Таке запровадження можливе в разі вивчення досвіду розслідування злочинів у сфері будівництва країн, які мають значно менші показники злочинності. Зважаючи на те, що концепція досудового розслідування злочинів зазначеної категорії в кожній державі має свою специфіку, обумовлену способами їх вчинення, суспільною небезпечністю, наслідками, які вони завдають суспільним інтересам, та рівнем злочинності, вивчення зарубіжного досвіду дозволить на основі теоретичного осмислення знайти й обґрунтувати особливі риси, які може бути впроваджено в діяльність органів досудового розслідування в Україні.

Метою нашого дослідження є здійснення порівняльного аналізу досудового розслідування злочинів у сфері будівництва в Україні та в розвинутих країнах, які успішно протидіють злочинності в цій сфері.

Підставою для початку досудового розслідування злочинів у сфері будівництва в Румунії, Польщі, Греції, Грузії, Франції, Англії, Іспанії, Монако, Норвегії, Хорватії, Ізраїлю, Люксембургу, Литви, Латвії, Бельгії, Канади, Італії є заява про вчинення злочину даної категорії чи самостійне його виявлення правоохоронними органами. При отриманні заяви про злочин слідчий повинен визначити компетенцію щодо підслідності, права та обов'язки щодо подачі заяви, джерела та мотиви подання заяви про злочин. Заяву про злочин може бути подано в довільній формі, але, якщо заявник особисто звернувся до відділення поліції то заява приймається у вигляді рапорту або протоколу (Польща, Греція, Франція, Іспанія, Норвегія, Хорватія, Люксембург, Литва) [3]. Джерелом інформації про злочин також може бути заява офіційного органу, який пов'язаний з будівництвом нерухомості, є забудовником, інвестором тощо [4]. На органи поліції покладено обов'язок здійснення кримінального переслідування, однак щодо його доцільності остаточне рішення уповноважений примати прокурор. Перебіг кримінального провадження можна умовно поділити на дві стадії: а) розгляд справи по суті; б) виконавче провадження. Стадія розгляду справи по суті поділяється на три складові частини: попереднє провадження або розслідування; попередній розгляд; судові провадження або судовий розгляд.

На стадії попереднього провадження або розслідування особа, яка вчинила злочин, має статус підозрюваного. Попереднє провадження або розслідування здійснює поліція та прокуратура. Головною метою їх діяльності під час розслідування злочинів у сфері будівництва є встановлення факту місця та часу вчинення злочину, ідентифікація потерпілих осіб, визначення кола підозрюваних осіб, свідків та інших осіб, які володіють інформацією, забезпечення доказового матеріалу, отримання доказів та з'ясування мотивів злочину. Слідчі поліції проводять відкриті заходи та заходи під прикриттям. До відкритих

заходів належать заходи на місці злочину; допит/опитування, обшук, збереження доказів та їх вилучення. Затримання особи в разі необхідності, проведення одночасного допиту. До заходів під прикриттям належить контроль через телекомунікаційні засоби, спостереження, розшук, використання слідчих під прикриттям, агентури, інформаторів (Румунія, Польща, Греція, Франція, Іспанія, Норвегія, Люксембург, Латвія, Італія) [5].

Під час розслідування злочинів у сфері будівництва слідчий здійснює оцінку та порівняння матеріалів кримінального провадження, випробовує інформацію, отримує міжнародну правову допомогу в разі необхідності для передачі справи до суду. Слідчі прокуратури на основі зібраних слідчим матеріалів готують справу для направлення до суду, складають обвинувальний акт, надають доручення слідчим щодо подальшого досудового розслідування злочинів у сфері будівництва, приймають рішення щодо його спрямування (Нідерланди, Грузія, Греція, Франція, Іспанія, Норвегія, Люксембург, Болгарія, Італія) [6].

В Україні підставною для початку досудового розслідування злочинів у сфері будівництва є заява про вчинення злочину та виявлення ознак злочину правоохоронними органами. На відміну від повноважень слідчого в Польщі, Греції, Франції, Іспанії, Норвегії, Хорватії, Люксембурзі, Литві, слідчий в Україні не наділений повноваженнями щодо визначення підслідності розслідування злочинів. Це належить до компетенції прокурора, який здійснює нагляд за досудовим розслідуванням (ст. 216 КПК України). В Україні розрізняють вісім стадій кримінального провадження, водночас у зарубіжних країнах існує дві стадії (розгляд справи по суті та виконавче провадження). Процесуальний статус особи, яка вчинила злочин, ідентичний досліджуваним країнам – підозрюваний. В Україні слідчі уповноважені проводити слідчі (розшукові) дії, аналог відкритих заходів, які здійснюють слідчі в Польщі, Греції, Франції, Іспанії, Норвегії, та негласні слідчі (розшукові) дії, що є аналогом заходів під прикриттям в Польщі, Греції, Франції, Іспанії, Норвегії [4–6].

Повноваження щодо здійснення досудового розслідування також розподілені між прокурором та слідчим, однак у Греції, Франції, Іспанії, Норвегії, Хорватії слідчий не уповноважений приймати процесуальні рішення по справі та спрямовувати перебіг досудового розслідування, водночас в Україні він наділений більш широким колом повноважень, має право приймати деякі процесуальні рішення, призначати експертизи, закривати кримінальне провадження в деяких випадках, готує справу до направлення до суду, складає та подає для затвердження обвинувальний акт. У зарубіжних країнах повноваження слідчого передбачають проведення слідчих (розшукових) дій за ініціативою прокурора.

У Нідерландах, Грузії, Греції, Франції, Іспанії, Норвегії, Люксембурзі, Болгарії, Італії розрізняють речовий доказ та особистісний доказ. До речових доказів належать дактилоскопічні сліди (здебільшого наявні у випадку вчинення крадіжок будівельних матеріалів, викрадення обладнання); об'ємні сліди (відбитки від інструментів) (наявні у випадку вчинення викрадення майна); сліди речовин (наявні у випадку нещасних випадків на будівництві); сліди речей (наявні у випадку вчинення всіх видів злочинів, пов'язаних із будівництвом, у тому числі шахрайства та службових злочинів); ситуаційні сліди (наявні у випадку вчинення всіх видів злочинів, пов'язаних із будівництвом залежно від ситуації) [7; 5]. До особистісних доказів належать допит обвинуваченого, свідків, експертів [7; 5]. Основними слідчими (розшуковими) діями є допит свідка, проведення експертиз, обшуків, прослуховування телефонних розмов, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж. Основним доказом є експертиза фінансово-господарської діяльності, яка проводиться на підставі долучених до матеріалів кримінального провадження матеріалів. Крім вивчення документів під час досудового розслідування злочинів у сфері будівництва, застосовується прослуховування телефонних розмов, обшуки, проведення допиту учасників фінансово-господарських взаємовідносин [8]. Такі самі слідчі дії здійснюють у Греції, Люксембурзі, Франції, Данії, Італії, Канаді та Литві. В Україні проводять аналогічні слідчі (розшукові) дії [4; 6; 8].

В Україні під час досудового розслідування злочинів у сфері будівництва здійснюють такі слідчі (розшукові) дії: допит свідків, пред'явлення речей для впізнання, проникнення до житла чи іншого володіння особи, обшук, огляд, експертизи, аудіо-, відеоконтроль особи, накладення арешту на кореспонденцію, огляд і виїмка кореспонденції, зняття інформації з транспортних, телекомунікаційних мереж, зняття інформації з електронних інформаційних

систем, обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, спостереження за особою, місцем або річчю, аудіо-, відеоконтроль місця, тимчасове вилучення речей та документів, накладення арешту на майно тощо. Усі зазначені слідчі (розшукові) дії спрямовані на збір даних про компанію забудовника, її контрагентів, відомостей з торгового реєстру, фондових бірж, установчих документів, відомостей про земельні ділянки й об'єкт будівництва.

Таким чином, модель побудови досудового розслідування в більшості досліджуваних країн свідчить про те, що повноваження прокурора на стадії досудового розслідування значно ширші порівняно з повноваженнями слідчого. Прокурор приймає процесуальні рішення по справі, дає вказівки щодо проведення тих чи інших процесуальних дій, готує кримінальне провадження до суду, аналізує докази та складає обвинувальний акт, приймає рішення про спрямування перебігу кримінального провадження. В Україні ж слідчий є більш самостійним суб'єктом, який уповноважений приймати окремі процесуальні рішення в межах розслідування кримінального провадження.

Список бібліографічних посилань: 1. Козич О. М. Досвід провідних країн світу в управлінні будівельною галуззю. *Державне будівництво*. 2012. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2012_2_47 (дата звернення: 10.10.2017). 2. Запотоцький А. П. Криміналістична класифікація злочинів у сфері будівництва. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2016. № 1 (11). С. 32–43. 3. Bavarian baksheesh: The stench of bribery at Siemens signals a wider rot in Europe. *The Economist*. December 17, 2008. URL: <http://www.economist.com/node/12800474> (дата звернення: 10.10.2017). 4. Pre-Trial and Trial Procedures: A Handbook for Criminal Procedure in Cambodian Courts. Cambodian Center for Human Rights, 2013. URL: http://cchrcambodia.org/index_old.php?url=media/media.php&p=report_detail.php&reid=97&id=5 (дата звернення: 10.10.2017). 5. Opinion of the Prosecutor's Office of the Republic of Bulgaria on questions posed in the Green Paper. URL: http://ec.europa.eu/justice/newsroom/criminal/opinion/files/110510/bg_-_general_prosecutors_office_en.pdf (дата звернення: 10.10.2017). 6. Missing the point: Lack of adequate investigation of hate crimes in Bulgaria. Amnesty International, 2015. URL: https://amnesty.org.pl/wp-content/uploads/2016/02/Missing_the_point_-_FINAL_version_EN_for_print.pdf (дата звернення: 10.10.2017). 7. Harnon E. Criminal procedure in Israel – some comparative aspects. *University of Pennsylvania law review*. 1967. Vol. 115. P. 1091–1110. URL: http://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=6218&context=penn_law_review (дата звернення: 10.10.2017). 8. Балкански Д. Петте стъпки към провала. Правен свят: сайт. 10 март 2009. URL: <http://www.legalworld.bg/show.php?storyid=9455> (дата звернення: 10.10.2017). 9. Code of criminal procedure: updated 01/01/2006 / with the participation of J. R. Spencer. 2006. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/content/download/1958/13719/version/3/e_34.pdf (дата звернення: 10.10.2017).

Одержано 13.10.2017

УДК 343.14

Наталія Петрівна ЧЕРНЯК,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ;

Юлія Костянтинівна ІВАЩЕНКО,

курсант 4 курсу Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

СЛІДЧИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ: СУЧАСНА ПРАВОВА РЕГАМЕНТАЦІЯ ТА ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

В умовах реформування законодавства та перебудовою правоохоронних органів нашої держави неабияке значення має внесення численних змін до Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України прийнятого в 2012 році. В умовах євроінтеграційних процесів кримінальне процесуальне законодавство має відповідати європейським стандартам, тому